

Jubilea a zprávy

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 49 (2004), No. 4, 344--350

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/141246>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 2004

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

jubilea zprávy

DOCENT ZDENĚK VANČURA ZEMŘEL

Dne 15. 10. 2004 skončila životní dráha významného českého matematika a vysokoškolského pedagoga doc. RNDr. Zdeňka Vančury, CSc.

Narodil se v r. 1920. Maturoval v r. 1938 na reálce v Nymburce, pak studoval (s přerušáním v době německé okupace) matematiku a deskriptivní geometrii na Přírodovědecké fakultě KU. Studia ukončil v r. 1946 a od r. 1947 byl asistentem, od 1. 4. 1950 odborným asistentem. V r. 1950 získal titul RNDr. Jeho disertační práce se zabývala kongruencemi Lieových koulí. Od 1. 10. 1954 působil na katedře matematiky a deskriptivní geometrie tehdejší Fakulty inženýrského stavitelství ČVUT, kde byl jmenován 1. 1. 1955 docentem. Na této katedře působil až do odchodu do důchodu v r. 1985. V r. 1964 získal titul kandidáta fyzikálně-matematických věd za práci *Kulové kongruence a jejich pláště. Adjungované přímkové kongruence a jejich pláště.*

Dříve než se budeme věnovat hodnocení jeho vědecké práce, připomeňme pedagogickou činnost doc. Vančury. Za svého působení na Přírodovědecké fakultě KU přednášel a vedl cvičení z různých oblastí geometrie. Později na Stavební fakultě ČVUT vedl přednášky i cvičení z matematiky, deskriptivní geometrie a také statistiky, zejména pro studenty oboru Vodní stavby a vodní hospodářství. Konal i speciální přednášku Tensorová algebra a analýza pro vybrané studenty. Rovněž působil jako školitel aspirantů.

Osobnost doc. Z. Vančury jistě utkvěla v paměti všem, kdo přišli s ním do kontaktu. Kromě svého oboru byl znalcem i v jiných humanitních oborech, byl velmi pracovitý a při každé práci neobyčejně svědomitý. Nikdy si nestěžoval, ačkoliv neměl vždy snadný život. Oporou mu byly jeho manželka Anna a dcera

Olga, pro něž také on byl starostlivým manželem a tatínkem.

Věnujme nyní pozornost významu jeho vědecké práce.

První vědecký článek, který Z. Vančura uveřejnil už v roce 1948, se týkal kuželoseček v hyperbolické rovině. Asi jej podnítil prof. Václav Hlavatý, který už v roce 1926 vydal známou knížku o neeuclidovské geometrii.

V celé své další vědecké práci se Z. Vančura soustředil na kulové a přímkové kongruence v trojrozměrném eukleidovském prostoru (tj. na takové soustavy přímek a kulových ploch, které závisejí na dvou parametrech). Při této problematice je už zcela zřejmé, že Z. Vančura v ní bezprostředně navázal na práce V. Hlavatého z počátku 40. let jak o Lieově kulové geometrii, tak i o diferenciální přímkové geometrii [Věstník Král. české spol. nauk 1941, Rozpravy II. tř. České ak. věd a umění 50, č. 27, a 51, č. 33; dvoudílné číslo 27 z roku 1941 bylo přeloženo do němčiny (Groningen 1945)]. V menší míře čerpal Z. Vančura své podněty z knihy W. BLASCHKE, G. THOMSEN: *Vorlesungen über Differentialgeometrie III: Differentialgeometrie der Kreise und Kugeln*, Berlin 1929. Pro souvislosti mezi přímkovou a kulovou geometrií odkazují též na knihu F. KLEIN, W. BLASCHKE: *Vorlesungen über höhere Geometrie*, Berlin, 3. vyd. 1926, zvláště § 70. Všechny Vančurovy práce navzájem spojuje stejná pracovní metoda: tenzorový počet, který u nás nejvíce rozšiřoval zase V. Hlavatý [*Diferenciální geometrie křivek a ploch a tensorový počet*, Praha 1937; německý překlad Groning 1939]. Ve své celé vědecké práci je tak Z. Vančura jeho přímým pokračovatelem.

Centrální úlohu v teorii přímkových a kulových kongruencí mají ohniska. Přímkou p v přímkové kongruenci procházejí dvě rozvinutelné plochy; jejich hrany vratu se dvakrát dotýkají přímky v jejich tzv. ohniscích (velmi zhruba řečeno, v infinitesimálním okolí přímky p jsou jen dvě přímky kongruence, které přímku p protínají — v oněch ohniscích). V kulové kongruenci všechny kanálové plochy (obálky jednoparametrové soustavy kulových ploch v kongruenci) procházející kulovou plochou k kongruence s ní mají společné dva lineární elementy (bod

a tečná rovina) — tzv. ohniska kulové plochy k (lze je interpretovat jako průsečíky plochy k se dvěma infinitesimálně blízkými kulovými plochami kongruence). Ústředním motivem Vančurova studia je konstrukce útvarů tvořených ohnisky (ve Vančurově terminologii: plášťů) nebo útvarů od nich odvozených a vyšetřování analogií mezi přímkovou kongruencí a kulovou kongruencí. Východiskem pro analytické studium jsou Z. Vančurovi Plückerovy přímkové a hexasférické souřadnice.

První Vančurova studie z teorie kongruencí byla jeho disertace pro titul RNDr. ve Spisech Přírodov. fak. UK 194 (1950), 20–28; posuzovali ji prof. Eduard Čech a prof. Bohumil Bydžovský. Nejdůležitější a současně nejrozsáhlejší Vančurovy práce byly otištěny v (a) Rozpravách ČSAV, řada mat. a přír. věd 78 (1968), seš. 3, 99 s. (kandidátská disertace obhájená r. 1964) a v (b) Commentationes Math. Univ. Carolinae 16 (1975), 219–243 a 435–457. Jejich obsah dobře vystihli v Math. Reviews (a) Karel Svoboda 44 (1972), 3226, a (b) Alois Urban 52 (1976), 6593 a 6594. Odkazují na tyto referáty, i když vyžadují o kongruencích jisté povědomí, které zde nemohu opakovat či doplňovat.

Seznam Vančurových vědeckých prací je připojen k článku, který napsal Karel Drábek: *Šedesát let doc. RNDr. Zdeňka Vančury, CSc.* [Čas. pěst. mat. 105 (1980), 419–421]. Práce [12] tohoto seznamu — tehdy v tisku — vyšla v Čas. pěst. mat. 108 (1983), 342 až 352. V ní Z. Vančura shrnul přehledně některé své výsledky.

Z. Vančura měl z teorie kongruencí připravenou rozsáhlou disertaci pro doktorát věd DrSc. Přednášel o ní v listopadu 1976 v geometrickém semináři na Stavební fakultě ČVUT. Je třeba litovat, že — patrně pro svou přílišnou skromnost — disertaci nepodal. I po svém odchodu z fakulty v březnu 1985 Z. Vančura stále pokračoval ve svém studiu.

Z podnětu E. Čecha vydal Z. Vančura dvoudílnou učebnici *Analytická metoda v geometrii* [Praha; I. díl 1957, 257 s.; II. díl 1958, 202 s.], která měla studentům přiblížit — a také to v nejvyšší míře dělala — Čechovu knihu *Základy analytické geometrie* [Praha;

I. díl 1951, II. díl 1952]. Vančurova učebnice je výjimečně dobře promyšlená; za všechny zaslužené superlativy mluví závěrečná věta Čechovy předmluvy: „Přeji této krásné knize mnoho zdaru.“

Po ukončení svého aktivního působení na katedře matematiky pražské stavební fakulty se Z. Vančura odstěhoval do Kopřivnice a — pokud vím — do Prahy a na své dlouholeté pracoviště už nezavítal; bránila mu v tom vážná choroba a velká vzdálenost.

Jeho bývalí žáci a spolupracovníci na něho vzpomínají s velkou úctou a poděkováním. Vždy byl ochoten se podělit o své znalosti a zkušenosti. Byl všem vzorem ve svém odpovědném přístupu k plnění svých povinností, ale také svou lidskostí a citěním.

Evžen Jekl

K NEDOŽITÝM OSMDESÁTINÁM PROFESORA ZLÁMALA

Koncem roku 2004 by se dožil osmdesáti let profesor Miloš Zlámal, přední matematik světového významu, zakladatel matematické teorie metody konečných prvků. O profesoru Zlámalovi a jeho díle byla napsána řada článků [1–7], seznam všech jeho vědeckých prací lze najít v [6]. O počátcích metody konečných prvků v Brně pojednává článek [7]. Z těchto pramenů jsem vycházel při psaní tohoto příspěvku.

Miloš Zlámal se narodil 30. 12. 1924 ve Zborovicích u Kroměříže. Po absolvování reálného gymnázia v Brně v roce 1944 vystudoval matematiku a fyziku na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity v Brně. V roce 1948 nastoupil jako asistent na katedru matematiky Vysoké školy technické dr. Edvarda Beneše v Brně, kde působil dva roky, během kterých dosáhl titulu doktora přírodních věd. V roce 1950 zahájil aspiranturu na Matematickém ústavu Československé akademie věd v Praze. Po návratu do Brna přešel na Přírodovědeckou fakultu Masarykovy univerzity v Brně, kde po získání hodnosti kandidáta věd zůstal jako odborný asistent, později docent.

V roce 1961 se vrátil na Vysoké učení technické v Brně, kterému zůstal věrný až do konce svého života. Stal se vedoucím Laboratoře počítačích strojů, v roce 1963 byl jmenován jejím ředitelem. V témže roce obhájl

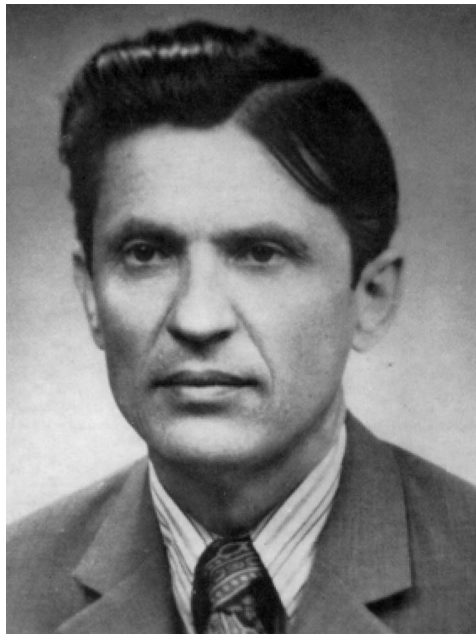
doktorskou dizertaci a v roce 1965 byl jmenován profesorem matematiky. Funkci ředitele laboratoře, později přetvořené na Oblastní výpočetní centrum, zastával celých 27 let. Pod jeho vedením se toto malé výpočetní středisko rozrostlo na nejvýznamnější ústav tohoto typu v zemi a sehrálo klíčovou roli při zavádění výpočetních metod a počítačů do praxe.

Začátkem roku 1990 přešel profesor Zlámal s celou svou pracovní skupinou teoretiků na katedru matematiky Fakulty strojní VUT. I po odchodu do důchodu v roce 1995 pokračoval ve vědecké práci na fakultě až do své nečekané smrti 22. června 1997.

Profesor Zlámal publikoval celkem 70 původních vědeckých prací. V prvním období se věnoval oscilačním a asymptotickým vlastnostem obyčejných diferenciálních rovnic. Potom se předmětem jeho zájmu staly partiální diferenciální rovnice, jejich asymptotické vlastnosti a po přechodu do výpočetního centra jejich numerické řešení metodou sítí. I v těchto oblastech dosáhl vynikajících výsledků.

Největšího světového uznání se však dočkal jeho přínos k teorii metody konečných prvků. K této problematice se dostal díky svému zájmu o výpočty, které prováděli inženýři ve výpočetním centru. Jeden z nich, profesor Jiří Kratochvíl, ho seznámil se zvláštní výpočetní metodou, kterou řešil pevnostní výpočty přehradních hrází. Poté co profesor Zlámal zjistil, že v matematické literatuře neexistuje žádná teoretická práce o této metodě, začal tuto teorii vytvářet. Jeho článek *On the Finite Element Method* publikovaný v časopise *Numerische Mathematik* v roce 1968, který obsahoval jeden z prvních důkazů konvergence metody konečných prvků, získal světové uznání mezi matematiky i inženýry a byl velmi často citován. I světoznámý prof. Raviart z Paříže, autor řady monografií, se po letech přiznal, že se metodu konečných prvků učil ze Zlámalových článků.

V dalších letech profesor Zlámal našel a realizoval nové varianty metody konečných prvků a dotáhl je až k vysoce efektivním numerickým metodám, které lze využívat v technické praxi. Zavedl také prvky s křivou hranicí a dokázal superkonvergenci metody konečných prvků. V prvním období

se zabýval numerickými výpočty řešení eliptických rovnic, v dalším období pak řešením nelineárních evolučních rovnic a rovnic polovodičů.

Profesor Zlámal se však nespokojil s tím, že vlastnosti metody konečných prvků teoreticky dokázal, ale s pomocí vynikajícího programátora ing. Libora Holuši teoretické výsledky ověřoval numerickými experimenty. Skupina pracovníků, které kolem sebe soustředil (např. matematici prof. Alexander Ženíšek, doc. Josef Nedoma, prof. Stanislav Koukal, prof. František Melkes, doc. Helena Růžičková a doc. Libor Čermák a inženýři prof. Jiří Kratochvíl, ing. František Leitner a prof. Ladislav Mejzlík), dosáhla významných úspěchů. Rozvinuli metodu konečných prvků různými směry a řešili jí úlohy technické praxe pro Žďárské strojírný, ČKD Blansko a řadu dalších. Články profesora Zlámala byly vždy průkopnické, přičemž podrobnosti, zobecnění a konkrétní aplikace přenechával jiným.

Profesor Zlámal založil a 30 let vedl vědecký „Seminář z numerických metod“. Vychoval řadu aspirantů, byl také 28 let členem redakční rady časopisu *Aplikace matematiky*. V letech 1983–92 byl předsedou vědeckého kolegia ČSAV pro matematiku.

Ohlas Zlámalových prací mezi odborníky z celého světa byl mimořádný. Dostal tolik pozvání k hlavním přednáškám mezinárodních konferencí a symposií, že je ani nemohl všechny stihnout. Z řady ocenění uveďme státní cenu v roce 1974, stříbrnou medaili Bernarda Bolzana v roce 1980, zlatou medaili VUT a čestný doktorát na Technické univerzitě v Drážďanech v roce 1984, čestné členství v JČSMF v roce 1987 a pamětní medaili Univerzity Karlovy v Praze v roce 1992.

Přestože profesor Zlámal byl světoznámý odborník, jak jsem ho znal, zůstával skromným člověkem se smyslem pro humor a byl milým společníkem, s nímž se každý rád setkával. Vysoké učení technické v Brně s Českou matematickou společností JČMF chystá dne 12. ledna 2005 v Centru VUT vzpomínkové odpoledne k 80. výročí jeho narození.

L i t e r a t u r a

- [1] *Profesor Miloš Zlámal laureátem státní ceny za rok 1974.* Apl. Mat. 20 (1975), no. 2, 152–153.
- [2] NEDOMA, J., ŽENÍŠEK, A.: *K šedesátinám člena korespondenta ČSAV prof. RNDr. Miloše Zlámala, DrSc., laureáta státní ceny K. Gottwalda.* Apl. Mat. 29 (1984), no. 6, 470–473.
- [3] RÁB, M.: *K šedesátinám profesora Miloše Zlámala.* Časopis Pěst. Mat. 109 (1984), no. 4, 436–441.
- [4] MAREK, I.: *An introduction of Professor Owe Axelsson and Professor Miloš Zlámal.* International Symposium on Mathematical Modelling and Computational Methods Modelling 94 (Prague, 1994), J. Comput. Appl. Math. 63 (1995), no. 1–3, 5–8.
- [5] ČERMÁK, L. NEDOMA, J., ŽENÍŠEK, A.: *In memoriam professor Miloš Zlámal (1924–1997).* Appl. Math. 43 (1998), no. 1, 77–79.
- [6] ČERMÁK, L. NEDOMA, J., ŽENÍŠEK, A.: *In memoriam professor Miloš Zlámal.* Czechoslovak Math. J. 48 (123) (1998), 185–191.
- [7] ŽENÍŠEK, A.: *Tricet let matematické teorie metody konečných prvků.* PMFA 44 (1999), 1, 37–41.

Jan Franců

UDĚLENÍ CENY PROF. I. BABUŠKY ZA ROK 2003

V pondělí 15. prosince 2003 udělily Česká společnost pro mechaniku a Jednota českých matematiků a fyziků již podesáté Cenu profesora I. Babušky za nejlepší práci v oboru počítačových věd pro studenty a mladé vědecké pracovníky.

Cenu založil v roce 1994 významný český matematik IVO BABUŠKA (Pokroky Mat. Fyz. Astronom. 48 (2003), 259–260). Od podzimu 1968 působí profesor Babuška ve Spojených státech amerických, nyní v Institute for Computational Engineering and Sciences, University of Texas, Austin, TX.

Cenu profesora I. Babušky za rok 2003 získal Ing. JAN ZEMAN, Ph. D., z Kloknerova ústavu ČVUT v Praze za doktorskou disertační práci *Analysis of composite materials with random microstructure*.

Současně byla udělena další čestná uznání. Druhé a třetí místo obsadili společně Ing. MILAN HOKR, Ph. D., z Fakulty mechatroniky a mezioborových studií Technické univerzity Liberec s doktorskou disertací *Model of flow and solute transport in dual-porosity media* a Ing. ALENA POŽIVILOVÁ, Ph. D., ze Strojní fakulty ČVUT v Praze se svou doktorskou disertací *Constitutive modelling of hyperelastic material using the logarithmic description*.

Čestná uznání byla udělena též za diplomové práce. Rozhodnutím hodnotitelské komise získal první místo Mgr. MARTIN ZÍTKA z Matematicko-fyzikální fakulty UK v Praze. Jako druhý a třetí se společně umístili Mgr. MARTIN LANZENDÖRFER (Matematicko-fyzikální fakulta UK v Praze) a Ing. PETR STEHLÍK (Fakulta aplikovaných věd ZČU v Plzni).

Cena i uznání jsou uděleny každoročně a jsou spojeny s finanční odměnou.

Karel Segeth

XII. SEMINÁŘ O FILOZOFICKÝCH OTÁZKÁCH MATEMATIKY A FYZIKY

Ve dnech 23.–26. srpna 2004 se ve Velkém Meziříčí uskutečnil XII. seminář o filozofických otázkách matematiky a fyziky, jehož pořadatelem byla Komise pro vzdělávání učitelů matematiky a fyziky JČMF

spolu s Gymnáziem, Středním odborným učilištěm zemědělským a Domovem mládeže ve Velkém Meziříčí. Hlavními organizátory této akce byli A. TROJÁNEK, D. HRUBÝ a J. PODOLSKÝ. Na semináři se sešlo téměř 80 účastníků z řad pedagogů základních, středních a vysokých škol, doktorandů a dalších příznivců matematiky a fyziky.

Všechny přednášky se konaly v aule místního gymnázia. V průběhu semináře zde přednášeli:

- J. NOVOTNÝ: *Co dokázal Galilei? Dialog z hlediska současné fyziky*
- A. KALVOVÁ: *Zpomalené a zastavené světlo*
- J. LANGER: *Nejstarší světlo*
- P. HÁJEK: *Klasická logika a fuzzy logika*
- D. HRUBÝ: *Funkce a relace*
- J. PODOLSKÝ: *Od Newtona ke Keplerovi geometricky*
- A. FEJFAR: *Sluneční články*
- A. VRBSKÝ: *Turbodidaktika*
- J. ŠIMŠA: *Když matematik zabloudí v lese*
- T. ŠIKOLA: *Co jsou nanotechnologie a jak moc nás ovlivní?*
- J. HERMAN: *Užití Dirichletova principu v teorii čísel*

Program byl zakončen závěrečnou diskusí.

Pro účastníky semináře byl kromě zajímavých přednášek připraven bohatý společensko-kulturní program, v němž nechybělo slavnostní uvítání velkomeziříčským starostou ing. F. BRADÁČEM, následované přednáškou A. Trojánka o historii místního gymnázia, exkurze do *Malostránského pivovaru* a do podniku *POEX, a. s.*, a společenský večer *Na Obecníku*. Zájemci měli rovněž příležitost navštívit zámek, farní kostel sv. Mikuláše, Starou židovskou synagogu a další pamětihodnosti nebo načerpat síly na koupališti.

Každý ze zúčastněných obdržel sborník z XI. semináře o filozofických otázkách matematiky a fyziky nazvaný *Matematika, fyzika a vzdělávání* (ed: A. TROJÁNEK, J. NOVOTNÝ, D. HRUBÝ, VUTIUM, 2004) a dva nejnovější svazky edice *Dějiny matematiky* vydané nakladatelstvím Prometheus: 23. *Matematika ve starověku. Egypt a Mezopotámie* (J. BEČVÁŘ, M. BEČVÁŘOVÁ,

H. VYMAZALOVÁ, 2003) a 24. *Matematika v proměnách věků III* (ed: J. BEČVÁŘ, E. FUCHS, 2004).

Akce by se jen stěží mohla uskutečnit bez obětavého úsilí všech organizátorů a přednášejících, jimž proto na tomto místě patří upřímné poděkování.

XIII. seminář o filozofických otázkách matematiky a fyziky se bude konat v srpnu roku 2006. Na srpen roku 2005 je připravován 7. seminář z historie matematiky pro vyučující na středních školách. Bližší informace a přihlášku na tuto akci je možné získat na adrese: RNDr. MAGDALENA HYKŠOVÁ, PhD., katedra aplikované matematiky, Fakulta dopravní ČVUT, Na Florenci 25, 110 00 Praha 1, e-mail: hyksova@fd.cvut.cz

Magdalena Hykšová

25. MEZINÁRODNÍ KONFERENCE HISTORIE MATEMATIKY

Ve dnech 27. – 31. srpna 2004, bezprostředně po XII. semináři o filozofických otázkách matematiky a fyziky, se ve Velkém Meziříčí uskutečnila jubilejní 25. mezinárodní konference *Historie matematiky*, kterou uspořádalo Výzkumné centrum pro dějiny vědy při AV ČR a UK. Hlavními organizátory této akce byli J. BEČVÁŘ a E. FUCHS. Na konferenci se sešlo více než padesát účastníků, zejména vysokoškolských učitelů a postgraduálních studentů z České republiky, Slovenska, Polska a Ruska. Každý z nich si domů odvezl poslední dva svazky edice *Dějiny matematiky*: 23. *Matematika ve starověku. Egypt a Mezopotámie* (J. BEČVÁŘ, M. BEČVÁŘOVÁ, H. VYMAZALOVÁ, Prometheus 2003) a 24. *Matematika v proměnách věků III* (ed: J. BEČVÁŘ, E. FUCHS, Prometheus 2004).

Na konferenci přednášeli:

- M. HYKŠOVÁ: *Teorie her a politologie*
- K. MAČÁK: *Emanuel Czuber, G. U. Yule a česká statistická literatura po 1. světové válce*
- J. LANGER: *Fyzikální problémy s dělením státu*
- M. BEČVÁŘOVÁ: *Karel Zahradník (1848 až 1916)*
- R. LENKER: *Poznámky ke geometrickým pracím Bernarda Bolzana*

- Š. BILOVÁ: *Teorie svazů v české a slovenské matematice do roku 1963*
- W. WIĘŚLAW: *F. Viète*
- T. LENGYELFALUSY: *Niekoľko zaujímavostí z histórie učebníc matematiky*
- T. ZUŠČÁK: *Užití determinantů v geometrii na přelomu 19. a 20. století*
- L. PURMOVÁ: *O historii obyčejných diferenciálních rovnic v 18. století*
- P. PAVLÍKOVÁ: *Prof. Miloš Kössler a zeta funkce*
- K. ŽITNÝ: *Banachovy algebry v historické perspektivě*
- J. HORA: *Gauss, Ramanujan a novější metody výpočtu čísla π*
- J. KOZÁNEK: *Toeplitz-Hausdorffova věta po osmdesáti pěti letech*
- I. SAXL: *Abraham de Moivre (1667–1754)*
- A. SLAVÍK: *Součinný integrál: vznik, vývoj a použití*
- J. BEČVÁŘ: *Z historie lineární algebry*
- A. LUKÁŠOVÁ: *Čechův topologický seminář*
- P. ŠIŠMA: *Pohled do brněnských archivů*
- J. HOUSKA: *Augustin Louis Cauchy a křivkový integrál v komplexní rovině*
- E. KOZÁKOVÁ: *Život a dílo L. S. Riegra*

Tak jako v případě semináře, který této akci předcházel, i zde je třeba poděkovat všem organizátorům, přednášejícím a ostatním účastníkům, kteří se všichni zasloužili o zdárný průběh konference.

26. mezinárodní konference *Historie matematiky* se uskuteční v srpnu roku 2005. Bližší informace a přihlášku je možné získat na adrese: RNDr. MAGDALENA HYKŠOVÁ, PhD., Katedra aplikované matematiky, Fakulta dopravní ČVUT, Na Florenci 25, 110 00 Praha 1, e-mail: hyksova@fd.cvut.cz.

Magdalena Hykšová

ZPRÁVA O SEMINÁŘI MATEMATIKA NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH, HERBERTOV 2003

Semináře „Matematika na vysokých školách“ pořádá matematické oddělení pobočky JČMF v Praze pravidelně v lichých letech od

roku 1995. Loňský, již pátý ročník se konal ve spolupráci s fyzikálním a pedagogickým oddělením pražské pobočky. Termín i místo konání byly tradiční: první tři dny prvního zářijového týdne, učební středisko ČVUT Horní Mlýn Herbertov u Vyššího Brodu.

Cílem těchto seminářů je umožnit účastníkům diskusi o problémech vyučování matematice (použití počítačů, zkoušky, strukturované studium, technomatematika atd.) a kromě toho i prezentaci výsledků vlastní vědecké práce.

Každý ze seminářů má vždy také své určité odborné téma. „Fyzikální a matematický pohled na oscilace“ bylo téma loňského semináře. Pozvání k přednášce přijal doc. RNDr. ANTONÍN HAVRÁNEK, CSc., z Matematicko-fyzikální fakulty UK, který na téma kmity a vlny hovořil z pohledu fyzika. Další přednáška prof. RNDr. IVO MARKA, DrSc., se týkala Banachových prostorů s kuzelem a operátorů, které zachovávají tento kužel, tzv. pozitivních operátorů. Otázka, zda tyto pozitivní operátory skutečně patří do přednášky o oscilacích, byla zodpovězena kladně v příspěvku doc. L. HERMANN. Probírané téma ilustroval krátký film „Vlny kolem nás“, který připravila Fyzikální vědecká sekce JČMF.

Účastníků bylo 31 ze 7 fakult různých vysokých škol a ústavu Institut Matematyczny Polskej Akademii. Účastníci obdrželi při zahájení spolu se sborníkem jubilejní pamětní medaile. Ve sborníku jsou příspěvky tradičně rozděleny do tří skupin. V první skupině jsou texty přednášek. Ve druhé skupině jsou odborné články: ty se týkají zejména oscilatorických, periodických a skoroperiodických vlastností funkcí a stability řešení dynamických systémů. Do třetí skupiny jsou zařazeny příspěvky zabývající se problematikou vyučování. V závěru je uveden jmenový seznam účastníků semináře včetně adres. Případní další zájemci o sborník se mohou obrátit na vedení pražské pobočky.

Další ročník semináře plánujeme na 5. až 7. září 2005 s hlavním odborným tématem: Determinismus a chaos. Přednášky přislíbili RNDr. EDUARD FEIREISL, DrSc. (*Matematické modely v mechanice tekutin*), RNDr. PAVEL KREJČÍ, CSc. (*Hystereze v rovnicích s malým parametrem*), doc. Ing. LADISLAV

KRLÍN, DrSc. (*Deterministický chaos v hamiltonovských systémech a jeho aplikace ve fyzice plazmatu a astronomii*), z AV ČR a RNDr. PAVEL POKORNÝ z VŠCHT (*Úvod do nelineární dynamiky a teorie deterministického chaosu*).

Alexandr Fischer a Leopold Herrmann

ČESKÝ PODÍL NA VEDENÍ EVROPSKÉ SEISMOLOGICKÉ KOMISE

Evropská seismologická komise (ESK), vhodnější název by byl Evropská seismologická společnost, byla založena r. 1952 po vzoru Americké seismologické společnosti. Tato komise zpočátku pořádala každoroční valná shromáždění, brzy se však přešlo na pořádání valných shromáždění po dvou letech. V dobách rozdělené Evropy do r. 1990 se tato shromáždění pravidelně střídala v západní Evropě a v zemích bývalého sovětského bloku. Pro většinu seismologů z východního bloku se tak naskýtala příležitost k účasti na celoevropské konferenci alespoň jednou za čtyři roky. Neměli bychom zapomínat na toto vstřícné gesto našich západních kolegů, které umožnilo udržet vysokou odbornou úroveň seismologie ve většině zemí Evropy.

Po celou dobu se českoslovenští a čeští seismologové aktivně účastnili odborných a organizačních prací v ESK. Jejich úsilí bylo oceňováno volbou do významných funkcí. V čele ESK jako její prezidenti dosud stannuli dva čeští seismologové: prof. RNDr. ALOIS ZÁTOPEK, DrSc., z Matematicko-fyzikální fakulty Karlovy univerzity po dvě funkční období v letech 1962–1966 a RNDr. LUDVÍK WANIEK, DrSc., z Geofyzikálního ústavu ČSAV (AV ČR) rovněž po dvě funkční období v letech 1990–1994. Významná byla také členství a funkce v subkomisích, zejména je třeba zmínit Ing. VÍTA KÁRNÍKA, DrSc., z Geofyzikálního ústavu

ČSAV, který byl déle než dvě desetiletí předsedou subkomise pro seismicitu. K zásluhám českých seismologů patří též pořádání valného shromáždění ESK v Praze v r. 1992 v areálu Matematicko-fyzikální fakulty v Troji.

Poslední valné shromáždění ESK, v pořadí už devětadvacáté, se konalo v Postupimi v Německu ve dnech 13.–17. září 2004. O rostoucím zájmu o tato shromáždění svědčí stále rostoucí počet účastníků a předložených příspěvků. Do Postupimi se zaregistrovalo celkem 517 účastníků. Velký počet přihlášených referátů si vyžádal paralelní jednání v pěti sekcích a rozsáhlou sekci posterů. Významným oceněním pro českou vědu na tomto shromáždění bylo, že jedním ze dvou viceprezidentů ESK byl zvolen doc. RNDr. JIŘÍ ZAHRADNÍK, DrSc., z Matematicko-fyzikální fakulty Karlovy univerzity. Srdečně blahopřejeme.

Oldřich Novotný

DOPLNĚNÍ A OPRAVA NEKROLOGU „ZEMŘEL PROFESOR FRANTIŠEK NOŽIČKA“ Z MINULÉHO ČÍSLA

Jak nás informovali čtenáři, byl František Nožička deportován do koncentračního tábora Oranienburg-Sachsenhausen společně s dalšími studenty Hlávkovy koleje v roce 1939. Zde byl vězněn až do roku 1942. Byl jedním z těch, kteří nepodlehli traumatu situace. Přispíval přednáškami ke vzdělávání ostatních spoluvězňů a k povzbuzování jejich mysli.

Přesné datum úmrtí prof. Nožičky je 29. 5. 2004. Podrobnější článek k jeho osmdesátinám byl publikován v *Math. Bohem.* 124 (1999), 103–107.

Štefan Zajac a Karel Zimmermann